

РОМАН-АНТИУТОПІЯ: ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ

Актуальність дослідження пов'язана з вивченням еволюції жанру антиутопії у ХХ столітті, визначенням специфіки ідейної складової антиутопії у творах зарубіжних письменників.

Мета статті – проаналізувати структурні особливості антиутопії як жанру.

Романи-антиутопії почали з'являтися в ХХ столітті. Довгий час романи-антиутопії вважалися жанром «буржуазної літератури», що заважало продуктивному розвитку жанру у літературі Радянського Союзу. Найбільш хвилюючі моменти суспільно-політичного життя в російському та українському просторі кінця ХХ століття викликали інтерес до цього жанру. Наприклад, О. Лазаренко визначає три головні етапи в процесі розвитку роману-антиутопії: перший із них припадає на 1900–1920-ті роки; другий – на 60-ті роки; третій – на 80-ті роки ХХ сторіччя [3, с.12].

У науковій літературі, яка присвячена жанру антиутопії, існує три аспекти досліджень: 1) аналіз антиутопій в позалітературному сенсі як пояснення історичної епохи та вірувань; 2) взаємовідношення антиутопій з іншими літературними засобами; 3) дослідження жанру антиутопії в контексті його функціонування та романів-антиутопій як цілого [4, с.1].

Така класифікація створена для розрізнення художньої та реальної дійсності та проводить розмежування між реальністю читача і героя. Особливість романів-антиутопій полягає в злитті двох світів. Т. Чернишова характеризує сюжет антиутопій як лабіринт в різних видах соціальних вимислів. Дослідженнями поетичної природи антиутопії займалися такі науковці, як А. Ф. Любімова в роботі «Жанр антиутопії ХХ століття: змістові та поетологічні аспекти». Е. Л. Дашко проаналізувала систему типових сюжетних ліній жанру, праця А. Фогта «Соціальні утопії» присвячена опису соціальних аспектів антиутопії [4, с.1].

На думку В. С. Рабіновича, всі праці, присвячені антиутопіям, поділяються на дві великі групи 1) у позалітературному контекст; 2) у літературному контекст [6, с.15].

У науковій літературі склалося нове спрямування, що полягає в пошуку відповідностей між часами, зображеними в романі, та фактами, які описує автор у творі. З цього часу з'являється тенденція віднесення антиутопій до жанру «роману-попередження» та дослідження його прогностичної функції. [6, с.1].

Класифікацію західних літературознавців відстоював Е. Баталов в дослідженні «В мире утопии». Він поділяє антиутопію (заперечення утопії, зображення образів небажаного світу) контрутопію (утопія, що налаштована на полеміку і не завжди негативна) і негативну утопію (какотопію, дистопію) – зображення «нездорового світу» [5, с. 2].

Існує декілька пояснень терміну *антиутопія*. Один з них таких трактувань запропонував Ф. Мануель. Він вважав, що утопія – «всякий твір, де зображується картина ідеального людського існування на Землі, змальовується суспільство спільного благоденства» [1, с. 30].

У дослідженні антиутопії особливу увагу слід приділити її структурі. Основними структурними компонентами антиутопії є топос, етос, телос. Топос – це основний елемент побудови утопічних романів. Реалії в романах-утопіях розглядається неприйнятними для побудови ідеального суспільства, тому письменники-утопісти створюють ідеальний устрій, де це не зовсім прийнятно [2, с.12].

В основі сюжету антиутопії – страх. Але неможливо постійно боятися. Людина все ж хоче задоволення. Особливості антиутопії полягають 1) у співвіднесенні з уявним суспільством тих рис сучасного для автора суспільства, які є найбільш неприйнятними; 2) часові та просторові рамки розташовані на відстані; 3) опис антиутопічного суспільства так що у читача виникав страх. [6, с. 3]

Отже, можна зробити висновок що особливістю антиутопії як жанру є критичний опис усіх вад суспільства. Загалом же антиутопістів цікавить спрямованість в майбутнє.

Список використаної літератури

1. Manuel F. U. *Utopian thought in the Western World* ; Manuel F. U., Manuel F. P. Cambridge (Mass.) : University Press, 1979. 896 p.
2. Аинса Ф. *Реконструкція утопии*. М. : Наследие, 1988. 123 с.
3. Бахтин М. Эпос и роман. *Вопросы литературы*. М. 1970. № 1. С. 12.
4. Кучер В. В. Поетика роману-антиутопії в рецепції сучасного літературознавства. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Філологічна*. 2013. Вип. 36. С.185
5. Іконнікова М. В. Антиутопічний дискурс в оцінці літературознавства ХХ століття. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 33. С. 142–145.
6. Рабинович В. С. *Олдос Хаксли : еволюція творчества*. Екатеринбург, 1998.

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Кретьова О. І.

Хартник Т.В.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЗИ ДУГЛАСА КОУПЛЕНДА (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ «ДОКИ ПОДРУГА В КОМІ»)

Дуглас Коупленд – канадський журналіст і письменник, який написав більше десяти романів і випустив декілька збірників есе, ставши одним з найпопулярніших сучасних письменників-постмодерністів.

Проза Коупленда, як і вся література постмодернізму, являє собою територію повної свободи, сюрреалістичної метафоричності, а також діалогу як рушійної сили розповіді. [2]. Мікрокосм письменника створений різноманітними художніми засобами, включаючи елементи фантастики і постапокаліптичні тенденції. Таким чином, жанрова приналежність більшості творів автора відноситься до антиутопії.

Роман Дугласа Коупленда «Доки подруга в комі» описує майбутнє, яке приводить до апокаліпсису. Після виходу роману в 1998 році критики писали, що його сюжет вартий прози Воннегута, який автор виклав в саркастичній манері Брета Істона Еліса. Символічно, що роман «Доки подруга в комі» був заявлений як останній, який Коупленд написав в статусі молодої людини. Крім того, цей літературний матеріал є результатом боротьби автора із затяжною депресією [6].

Реальність, фантастика і гротеск переплітаються в цьому непростому творі настільки щільно, що підібрати для нього влучне жанрове визначення доволі складно. Вдумливий аналіз роману дає змогу назвати його іронічною антиутопією, соціальною сатирою, інтелектуальною фантастикою і навіть «романом дорослішання» – такі дефініції більш ніж доречні. Звертаючись до певних біблійних сюжетів, автор пропонує повернутися до сакрального ядра буття – віри в спасіння.

Мотив попередження – один з центральних в творах цього жанру, не є виключенням і роман «Доки подруга в комі» [4]. Крізь сюжет червоною лінією проходить тема конфлікту між людиною і соціумом. Герої не можуть вписатися в систему, не втративши себе і свій внутрішній світ [5]. Суспільство нав'язує правила життя, моральні цінності, спонукає до постановки хибних цілей. Прагнення непотрібних речей, нецікава робота, надмірна жага влади і грошей спотворюють особистість. В результаті процес дорослішання характеризується як болючий та навіть небажаний.

Труднощі знаходження балансу між власним «Я» і суспільним тиском призводять до інфантилізму та небажання бути учасником зрілого діалогу поколінь. В романі Коупленд не тільки ставить питання сенсу життя в цілому, але й звертається до проблеми вибору життєвого шляху, тобто відношення до сьогодення, до буденної реальності.

Фрагментарність текстів – притаманна риса творчості Дугласа Коупленда, і є співзвучною процесам самосвідомості, самовідчуття молодих людей, які завжди виступають головними героями в творах письменника. В зображенні підліткового життя героїв роману